

Asia: VN/5107/2022

Rikosvahinkolain uudistaminen; työryhmämietintö

Lausunnonantajan lausunto

1. Enimmäiskorvaus kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta (5 § 2 mom.)

Yleistä

Asianajajaliitto pitää työryhmämietintöä kattavana. Mietinnössä on tunnistettu keskeiset voimassa olevaa rikosvahinkolain mukaista korvauskäytäntöä koskevat haasteet. Nämä ovat pitkälti sidoksissa ilmeiseen epäsuhtaan, joka vallitsee rikosvahinkolain nojalla suoritettavien ja tuomioistuimissa määrättävien korvaussummien välillä.

Työryhmämietinnön ehdotukset ovat Asianajajaliiton näkemyksen mukaan kokonaisuutena arvioiden oikeasuuntaisia. Asianajajaliitto kiinnittää erityisesti huomiota korvauksen hakijoiden, rikoksen uhrien, yhdenvertaisuuteen. Asianajajaliitto esittää mietinnön ehdotuksiin ratkaisumalleja, joilla voitaisiin Asianajajaliiton arvion mukaan päästä rikoksen uhrien näkökulmasta tyydyttävämpään lopputulokseen.

2. Enimmäiskorvaus surmansa saaneen läheiselle aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista sairaanhoitokuluista ja ansionmenetyksestä (8 § 3 mom.)

Suoritettavien korvausten enimmäismäärät

Työryhmämietinnössä esitetään, että rikosvahinkolaissa säädetty enimmäismäärä kivusta, särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta nostettaisiin 18 000 euroon, loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä yleisen kärsimyskorvauksen osalta 8 000 euroon, panttivaningin ottamisen, ihmiskaupan ja seksuaalirikoksen uhrin osalta 16 000 euroon sekä alaikäisen seksuaalirikoksen uhrin osalta 30 000 euroon. Muutoksen myötä korvausmäärät vastaisivat paremmin tuomioistuinikäytännössä rikoksen tekijän maksettavaksi määrättyjä korvausmääriä.

Asianajajaliitto jakaa työryhmämietinnön näkemyksen siitä, että korvaustasot eivät vastaa tämänhetkistä oikeuskäytäntöä. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan korvaustasojen nostaminen ei kuitenkaan yksin riitä siihen, että korvaustaso kohtaisi tuomioistuinkäytännön ja toisaalta, että rikoksen uhri kokisi korvauksen olevan oikeassa suhteessa rikoksen aiheuttamaan tilapäiseen haittaan tai kärsimykseen.

Asianajajaliitto katsoo, että rikosvahinkolain uudistuksessa enimmäiskorvaustasoista tulisi luopua koskien sekä tilapäisen haitan korvauksia että kärsimyskorvauksia, jotka ehdotuksen mukaan olisi edelleen kategorisoitu rikostyyppien mukaan.

Rikostyyppien mukaan kategorisoidut kärsimyskorvaustasot ylläpitävät käytännössä tilannetta, jossa etenkin vakavimpien rikosten uhrien yhdenvertaisuus vaarantuu. Kategorioiden perusteella alaikäisenä seksuaalirikoksen uhriksi joutunut henkilö voisi korkeimmillaan saada lähes kaksinkertaisen korvauksen verrattuna esimerkiksi ihmiskaupparikoksen tai aikuisen seksuaalirikoksen uhrin enimmäiskorvaukseen. Kaikki mainitut rikostyyppit ovat uhrille traumatisoivia ja aiheuttavat pitkäkestoista ja monimuotoista kärsimystä. Kärsimyskorvausten rikostyyppiperusteinen kategorisointi voikin johtaa tilanteisiin, joissa suoritettavat korvaukset eivät vastaa yksittäisen rikostapauksen erityispiirteitä.

Enimmäiskorvaustasoista luopuminen edesauttaisi ennen kaikkea kaikista vakavampien uhrien oikeusturvan toteutumista. Tämä olisi linjassa myös hallitusohjelman tavoitteiden kanssa, joissa korostuu esimerkiksi ihmiskaupan uhrien oikeuksien turvaaminen.

Asianajajaliiton käsityksen mukaan yllä esitetyllä enimmäiskorvaustasoista luopumista koskevalla ehdotuksella ei olisi merkittävää vaikutusta valtiontalouden menoihin. Mietintöön sisältyvistä taulukoista on nähtävissä, että enimmäiskorvaus on vuosina 2020–2022 suoritettu vain yhdeksälle prosentille yleistä kärsimyskorvausta vaatineista uhreista. Muiden taulukoitujen kategorioiden kohdalla vastaava luku on tätäkin matalampi. Paitsi, että vakavimpien rikosten osuus korvaukseen oikeuttavista rikoksista on pieni, on edellä esitetystä pääteltävissä, että korvaustason ylittäviä kärsimystilanteita esiintyy vain harvoin.

Vielä tuodaan esille, että korvausten enimmäismääristä luopuminen ei Asianajajaliiton näkemyksen mukaan vaikuta velallisen, rikosentekijän, varallisuusolosuhteisiin. Velallisen näkökulmasta ei ole merkitystä, onko velkojana valtio vai asianomistaja. On toki tilanteita, joissa rikoksen uhri luopuu rikoksen tekijään kohdistettavista täytäntöönpanotoimista, etenkin, jos korvauksen hakemiseen valtiolta ei ole riittäviä keinoja. Syynä tähän voi olla se, ettei asianomistaja ylipäätään pidä realistisena korvauksen saamista rikosentekijältä esimerkiksi tämän heikon taloudellisen aseman vuoksi. Taustalla voivat olla myös puutteellinen täytäntöönpanotoimia koskeva tieto tai avustajan puute.

3. Surmansa saaneen läheisen oikeus korvaukseen kuolemantapauksesta aiheutuneesta kärsimyksestä, korvausluokat ja enimmäiskorvaukset (8 § 4 mom.)

Surmansa saaneen läheisen oikeus kärsimyskorvaukseen

Asianajajaliitto pitää kannatettavana työryhmämietinnön ehdotusta, jonka mukaan myös surmansa saaneen läheisellä olisi oikeus kärsimyskorvaukseen. Mietinnössä korvaukselle on ehdotettu enimmäismääräksi 7 000 euroa. Enimmäismäärä on kuitenkin 4 000 euroa, jos kyse on surmansa saaneen kanssa eri taloudessa asuvasta sisaruksesta tai muusta eri taloudessa asuvasta surmansa saaneen erityisen läheisestä henkilöstä.

Asianajajaliiton näkemys on, että enimmäismääristä tulisi luopua myös läheiselle suoritettavan kärsimyskorvauksen osalta. Rikoksia, jotka oikeuttaisivat läheisen kärsimyskorvaukseen, tapahtuu Suomessa vuositasolla vain vähän. Näin ollen korvauskäytännön euromääräinen rajaaminen ei johda merkittäviin säästöihin.

Mikäli enimmäismääristä ei luovuta, tulisi Asianajajaliiton näkemyksen mukaan surmansa saaneen läheiselle maksettavan kärsimyskorvauksen enimmäismäärän olla sama kaikissa tilanteissa. Oikeus kärsimyskorvaukseen on vahingonkorvauslaisia rajattu surmansa saaneen erityisen läheisiin henkilöihin. Korvauksen tuomitseminen perustuu tuomioistuimen kohtuusharkintaan. Tuomioistuimen tulee huomioida kohtuusharkinnassaan suhteen läheisyys, ja mitä läheisemmän henkilön kuolemasta on kysymys, sitä suuremman kärsimyksen menetyksen on katsottu aiheuttavan (HE 116/1998 vp s. 10-11).

Asianajajaliitto katsoo, että läheissuhteen laatu tulee huomioiduksi tuomioistuimen tuomitsemisessa korvausmäärissä. Asianajajaliiton näkemyksen mukaan enimmäismäärän kategorisointi puhtaasti sen perusteella, onko kyse samassa vai eri taloudessa asuvasta surmansa saaneelle erityisen läheisestä henkilöstä, vaarantaa surmansa saaneiden läheisten yhdenvertaisuuden. Kategorisointi voi johtaa tilanteisiin, joissa suoritettavat korvaukset eivät vastaa tosiasiallista suhteen läheisyyttä ja aiheutunutta kärsimystä.

4. Kärsimyskorvauksen enimmäismäärät sekä ihmiskaupan uhrien ja panttivangiksi ottamisen uhrien siirto alimmasta korvausluokasta samaan luokkaan seksuaalirikoksen uhrien kanssa (9 § 2 mom.)

-

5. Saman vahinkotapahtuman perusteella suoritettavan korvauksen enimmäismäärä (10 § 1 mom.)

-

6. Perusvähennyksen korvaaminen alimmalla maksettavalla korvauksella (20 §)

Perusvähennys ja korvauksen alaraja

Mietinnössä on esitetty, että perusvähennyistä koskevasta sääntelystä luovutaan. Asianajajaliitto kannattaa ehdotusta.

Huomattava osa rikosvahinkolain perusteella suoritettavista korvauksista on määrältään suhteellisen pieniä. Etenkin näiden korvausten kohdalla perusvähennyksestä luopumisella voi olla suhteessa suuri taloudellinen merkitys rikoksen uhrille. Perusvähennyksestä luopumista puoltaa myös se, että ulosottomenettelyyn ryhtyminen voi olla asianomistajalle paitsi työlästä, monesti myös täysin turhaa rikosentekijän taloudellisen tilanteen estäessä ulosoton.

Perusvähennyksestä luopuminen tulisi ehdotuksen mukaan korvata siten, että rikosvahinkolaissa säädettäisiin lain perusteella suoritettavan korvauksen alarajasta. Korvauksen alaraja olisi ehdotuksen mukaan 100 euroa. Asianajajaliitto katsoo, että perusvähennyksestä luopumisella uhrinäkökulmasta saatu hyöty menetetään ehdotetun kaltaisella alarajamallilla. Kuten edellä on todettu, huomattava osa rikosvahinkolain perusteella suoritettavista korvauksista on varsin pieniä. Alarajan säätämisen myötä voi osa uhreista jäädä kokonaan vaille korvausta. Vaikka korvauksella ei olisi merkittävää taloudellista arvoa, voi sillä olla huomattava merkitys esimerkiksi uhrin toipumisen kannalta. Lisäksi, mitä edellä on lausuttu ulosottomenettelyn esteistä, pitää paikkansa myös pienten korvausten kohdalla. Korvauksen määrällä ei monesti ole vaikutusta siihen, saako rikoksen uhri korvauksen suoraan rikosentekijältä.

7. Maksusitoumus terapiaan (28 § 2mom.)

Asianajajaliitto kannattaa työryhmämietinnön ehdotusta siitä, että rikosvahinkolain nojalla suoritettavaan kärsimyskorvaukseen oikeutetulla rikoksen uhrilla sekä surmansa saaneen läheisellä olisi mahdollisuus saada Valtionkonttorilta maksusitoumus rikoksen johdosta tarpeellisista terapiasta aiheutuvista kuluista.

8. Valtiokonttorin päätöksen itseoikaisu (38 § 1 j1 3 mom. sekä 38 a §)

-

9. Valtiokonttorin tiedonsaantioikeuden laajentaminen (47 §)

-

10. Muuta

-

11. Vaikutusarviointit

Oikeusministeriö pyytää kiinnittämään lausunnossa huomiota erityisesti vaikutusarviointeihin.

-

Voit jättää kommentit lausuntoon myös liitteenä

Enne Heidi
Suomen Asianajajaliitto